

УДК 316.33

DOI 10.32461/2226-3209.2.2024.308355

Цитування:

Шмандровський А. С. Культуротворчий потенціал інститутів громадянського суспільства: аксіологічний аспект. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 2. С. 94–99.

Шмандровський Андрій Степанович,
аспірант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<http://orcid.org/0009-0005-9447-60-62>
dkr3123.ashmandrovskiy@dakkim.edu.ua

Shmandrovskiy A. (2024). Culture-creating potential of civil society institutions: axiological aspect. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 94–99 [in Ukrainian].

КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Мета статті – дослідити культуротворчий потенціал інститутів громадянського суспільства та їх аксіологічний вияв у сучасному суспільстві. **Методологія дослідження** передбачає застосування принципів об'єктивності, історизму, а також використання міждисциплінарного підходу та сукупності методів: аналітичного, культурологічного, що дозволило цілісно дослідити окреслену тематику та отримати відповідні результати роботи. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше питання інститутів громадянського суспільства розглянуто в розрізі їх культуротворчого потенціалу та аксіологічних інтенцій, а також окреслено їх основні тенденції розвитку на сучасному етапі. **Висновки.** Інститути громадянського суспільства через свою ціннісну орієнтацію сприяють побудові більш справедливого, демократичного та інклюзивного суспільства. Вони підтримують розвиток громадянської свідомості, сприяють збереженню культурного різноманіття і працюють над вирішенням соціальних проблем. Через свою активну позицію і діяльність інститути громадянського суспільства мають вплив на формування громадської думки щодо культурних питань і можуть бути важливими учасниками процесу розробки культурної політики, часто виступаючи як незалежні експерти та лобісти інтересів культурних спільнот. Культуротворчий потенціал інститутів громадянського суспільства є багатогранним і важливим для стійкого розвитку суспільства. Завдяки своїй діяльності, інститути громадянського суспільства не лише зберігають і популяризують культурну спадщину, але й сприяють розвитку нових культурних форм, підтримці культурного різноманіття та захисту культурних прав. Отже, аксіологічний аспект діяльності інститутів громадянського суспільства є ключовим для розуміння їхнього впливу на соціум та значення в сучасному світі.

Ключові слова: інститути громадянського суспільства, суспільство, культурний простір, аксіологія, суспільні та культурні цінності, культуротворчість.

Shmandrovskiy Andriy, graduate student of the graduate student of the National Academy of Management Culture and Arts

Culture-creating potential of civil society institutions: axiological aspect

The purpose of the article is to investigate the cultural potential of civil society institutions and their axiological manifestation in modern society. **The research methodology** involves the application of the principles of objectivity, historicism, as well as the use of an interdisciplinary approach and a set of methods: analytical, cultural, which will allow to comprehensively investigate the outlined topic and obtain relevant work results. **The scientific novelty** lies in the fact that for the first time the issue of civil society institutions is considered in terms of their culturally creative potential and axiological intentions, and their main development trends at the current stage are outlined. **Conclusions.** Institutions of civil society contribute to the construction of a fairer, more democratic and inclusive society through their value orientation. They support the development of civic consciousness, contribute to the preservation of cultural diversity and work to solve social problems. Due to their active position and activities, civil society institutions have an influence on the formation of public opinion on cultural issues and can be important participants in the process of cultural policy development, often acting as independent experts and lobbyists for the interests of cultural communities. The cultural potential of civil society institutions is multifaceted and important for the sustainable development of society. Thanks to their activities, civil society institutions not only preserve and popularize cultural heritage, but also contribute to the development of new cultural forms, support of cultural diversity and protection of cultural rights. Thus, the axiological aspect of the activity of civil society institutions is key to understanding their impact on society and significance in the modern world.

Keywords: institutions of civil society, society, cultural space, axiology, social and cultural values, cultural creativity.

Актуальність теми дослідження. Інститути громадянського суспільства відіграють важливу роль у сучасному світі, виконуючи низку ключових функцій, таких як захист прав і свобод громадян, забезпечення прозорості та контролю державної влади, а також сприяння розвитку демократії і соціальної справедливості. На сучасному етапі вони займаються широким спектром питань – від екології до соціального захисту. Звичайно, феномен інститутів громадянського суспільства не може бути непоміченим для культурно-мистецького середовища, оскільки значна частка таких структур безпосередньо переймаються сферою культури, впливаючи загальну динаміку культурних процесів і ціннісні орієнтири соціуму. Культуротворчий потенціал інститутів громадянського суспільства є важливою складовою їхньої діяльності та впливу на суспільство. Інститути громадянського суспільства, які включають громадські організації, благодійні фонди, професійні асоціації та інші неприбуткові організації, відіграють значну роль у формуванні та підтримці культурних цінностей, норм і практик. Відтак зростає актуальність вивчення інститутів громадянського суспільства в розрізі культурологічного знання та ціннісних виявів.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення функціонування та розвитку інститутів громадянського суспільства має широку палітру досліджень в різних галузях знань та з позицій як міждисциплінарності, так і суто галузевих підходів, виокремлюючи при цьому конкретні аспекти проблематики – політологічні, соціологічні, правові, історичні та ін. Питання ціннісної динаміки сучасного суспільства так само постійно перебувало у фокусі уваги дослідників. Серед актуальних досліджень останнього часу зазначимо праці таких вчених, як: А. Бігуняк [1], О. Газізова [2], С. Горбатюк [3], І. Завидняк [5], О. Злобіна [6], Ю. Карпюк [7], О. Касперович [14] Г. Луцишин [9], О. Михайловська [10; 11], В. Небрат [12], О. Паламарчук [13], О. Панькова [14], Л. Погоріла [15], Ю. Разметаєва [16], І. Толмачова [17] та ін.

Разом з тим, ракурс проблематики в культурологічному ключі, окреслений нашою метою дослідження, ще не отримувал відповідного вивчення та аналізу, що й складає актуальність пропонованої роботи.

Мета статті – дослідити культуротворчий потенціал інститутів громадянського суспільства та їх аксіологічний вияв у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Функціонування громадянського суспільства передбачає відтворення соціальної структури на самоорганізаційних засадах малих груп та спільнот в більш потужні системи, які забезпечують екстенсивний взаємообмін управлінськими на виконавчими аспектами. Серед визначальних ознак системи громадянського суспільства науковці відзначають існування самоорганізованих соціальних інституцій, що існують поза безпосереднім контролем держави, які є результатом суспільної угоди між людьми. Відсутність державного контролю над цими самоорганізаційними процесами особливо підкреслюють науковці, зокрема, на думку французького дослідника Ж.-Ф. Ліотара, держава не може творити громадянське суспільство, натомість громадянське суспільство є важливим чинником і ґрунтом для формування громадянських інституцій [8, 24].

Держава, що здатна створювати умови розвитку громадянських інституцій, все частіше буде стикатись з їх громадянською активністю, що скерована на досягнення цілей різних соціальних верств у формі дискурсивної практики, тобто «діалогу інтересів». Таким чином, за умов належного розвитку громадянського суспільства збільшуються можливості до інтеграції та розвитку соціальної структури, взаємодія в якій викликана самоорганізаційними процесами кожного зі складових елементів. В таких умовах значно зростає потреба в інституціоналізації консенсуальної діалогічної комунікативної дії, яка б дозволила б здійснювати суспільну діяльність, орієнтуючись на цілі та потреби усіх учасників комунікації.

Як пише О. Михайловська, громадянське суспільство – це система інститутів, які діють самостійно, без втручання держави. Їх завдання полягає в забезпеченні умов для реалізації інтересів і потреб як окремої особи, так і всіх членів суспільства. Інститути громадянського суспільства формуються поступово. Як цілісний механізм, воно виникає на певному етапі історичного розвитку. Основними передумовами процесу формування громадянського суспільства є: індивід, який має фундаментальні громадянські права і свободи; існування вільних від прямого державного втручання „зон”, необхідних для створення інститутів громадянського суспільства; формалізована законність, свобода підприємництва, публічність, наявність у суспільстві прагнення злагоди, толерантності, взаємоповаги, які мають стати основою

мотивації поведінки як окремого індивіда, так і суспільства в цілому [11, 76]. Дослідник І. Завидняк у розумінні громадянського суспільства акцентує увагу на тому, що громадянське суспільство не є ізольованим від державного соціального простору, що протистоїть йому в будь-яких формах. Навпаки, громадянське суспільство і держава з'єднані одне з одним цілим рядом структурних зв'язків, оскільки держава, здійснюючи управлінські функції в суспільному житті, не може не стикатися з громадянськими цінностями й інститутами, тому що останні охоплюють усі суспільні відносини. Питання про взаємодію держави і громадянського суспільства є одним з найважливіших в юридичній науці [5, 76].

Розглядаючи діяльність інститутів громадянського суспільства з точки зору соціального активізму, дослідниця О. Злобіна відзначає, щодо участі в громадських соціально активних рухах спонукають такі причини, як інструментальність, коли участь у русі є спробою вплинути на соціальне й політичне середовище; ідентичність, коли в основі участі – прагнення ототожнитися з групою; ідеологія, коли участь у русі пов'язана з пошуком сенсу та вираженням власних поглядів. Також на думку вченої, в умовах соціальної нестійкості в суспільстві сформований запит на персональну агентність, яка є важливим чинником ініціації й упровадження змін. Процеси суспільних перетворень, що відбуваються в країні після 2014 року, супроводжуються створенням нових можливостей для прояву індивідуальної активності, спрямованої на зміни в різних сферах життя (економіка, політика, екологія, соціальна робота тощо) [6, 270].

Багато інститутів громадянського суспільства працюють на підвищення екологічної свідомості суспільства, просуваючи цінності сталого розвитку та охорони навколишнього середовища. При цьому вони можуть ініціювати проекти з екологічної освіти, захисту природних ресурсів та боротьби зі зміною клімату. Для багатьох учасників і громадських активістів така участь і діяльність надають можливості для особистісного розвитку та самовираження, сприяючи реалізації індивідуальних цілей і потенціалу. Вони підтримують освітні, культурні та творчі ініціативи, які дозволяють людям розвивати свої здібності та досягати особистісного зростання.

Діяльність інститутів громадянського суспільства є важливим елементом суспільного життя, що сприяє розвитку демократичних цінностей, соціальної справедливості та

загального добробуту. У країнах з усталеною демократією інститути громадянського суспільства часто відіграють важливу роль у формуванні політик, соціальних програм та громадських ініціатив. Сучасне мистецтво та культура часто знаходять підтримку серед інститутів громадянського суспільства, які можуть фінансувати та організовувати виставки сучасних художників, театральні постановки, кінопокази та інші культурні заходи і проекти. Це сприяє розвитку інноваційних культурних форм і допомагає митцям реалізувати власні плани. За визначенням О. Горбатюка, інституційну основу громадянського суспільства у соціогуманітарній сфері утворюють громадські об'єднання, релігійні і благодійні організації, творчі і професійні спілки та їх об'єднання, асоціації, організації роботодавців та їх об'єднання, органи самоорганізації населення, недержавні ЗМІ та інші легалізовані відповідно до чинного законодавства невідприємницькі товариства. Вони успішно виконують соціальні функції, сприяючи підвищенню якості життя населення, соціальній згоді і соціогуманітарному розвитку, більш мобільно і ефективно, ніж державні органи, реагуючи на запити суспільства [3, 40].

У суспільствах причинами активізації громадських організацій та збільшення їх кількості наприкінці ХХ ст., як і тенденції їх зростання, зумовлені низкою причин, що, за думкою І. Завидняка, обумовлюються такими чинниками, як: поява глобальних проблем; посилення демократичних процесів у сфері внутрішніх і міжнародних відносин; трансформація в сфері національних інтересів держави: рух від державних інтересів «суверенітету» до загальнолюдських цінностей, таких як права людини та захист навколишнього середовища та недостатні можливості окремих держав і міжнародних урядових організацій для їх вирішення; зростаюче бажання індивідуумів збільшити контроль над процесами прийняття рішень у питаннях, які зачіпають їхні життєві інтереси (захист навколишнього середовища, економічний і політичний розвиток, права людини та ін.); розширення можливостей транскордонних зв'язків та діяльності громадськості різних країн, можливостей технологічного прогресу [5, 78].

За слушним визначенням О. Михайловської, на сучасному етапі політичного розвитку України формування інститутів громадянського суспільства відбувається у рамках процесу модернізації,

тобто комплексу соціальних, економічних, політичних, культурних, інтелектуальних трансформацій. Важливими факторами модернізації в економіці є розширення індустріальних технологій, які базуються на використанні капіталу і наукового знання, широкому освоєнні природних ресурсів, розширенні вторинного (переробка, торгівля) та третинного (послуги) секторів господарства, розвиток ринкових відносин. У культурній сфері зокрема це – диференціація духовних систем і ціннісних орієнтацій, секуляризація й плюралізація громадянської свідомості та освіти, розвиток національної культури, різноманіття ідеологічних течій, свобода засобів масової інформації тощо [11, 76–77].

У новітній історії України діяльність і значення інститутів громадянського суспільства значно активізувалася в періоди загострення суспільно-політичної ситуації під час Помаранчевої революції, Революції Гідності та з початком повномасштабної війни, які показали дієздатність суспільної організації у відстоюванні прав і громадянських свобод, а також загальній консолідації суспільства перед загрозою екзистенційного характеру. Відтак про ситуацію сьогодні О. Панькова та О. Касперович зазначають, що одним з найбільш потужних виявів мобілізації внутрішніх соціальних ресурсів громадянського суспільства є самоорганізаційні процеси, спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією та післявоєнним відновленням. Яскравим виявом такої самоорганізації був «спалах» волонтерської активності українців, що розкриває потужну силу громадянського суспільства як суб'єкта суспільних перетворень в Україні [14, 279].

З початком повномасштабної російсько-української війни питання національної, мовно-культурної приналежності постало не лише своєрідним маркером визначення «свій-чужий», але й стало зачіпати набагато глибші проблеми за своїм екзистенційним і ціннісним визначенням – буття нації, держави, боротьби за волю і європейські цінності. Вагому роль в процесі національно-культурного самовизначення починають відгравати інститути громадянського суспільства, які власне, почали активно про себе заявляти саме в часи суспільних потрясінь – тут варто наголосити на феноменах волонтерського руху, благодійницької діяльності, різноманітних культурно-мистецьких ініціатив, які реалізуються недержавним громадським сектором, репрезентуючи при цьому суспільні

цінності, які пов'язані саме з питаннями національно-культурного самовизначення.

Основні аспекти культуротворчого потенціалу інститутів громадянського суспільства полягають у тому, що вони часто виступають ініціаторами та виконавцями проектів, спрямованих на збереження та популяризацію культурної спадщини, зокрема організацією культурних фестивалів, виставок і конкурсів, присвячених культурним традиціям і мистецтву. До цього варто також додати сектор креативних культурних індустрій, що також за підтримки інститутів громадянського суспільства сприяє реалізації креативних проектів та ініціатив у культурно-мистецькій сфері.

Також інститути громадянського суспільства можуть відіграти ключову роль у розвитку освіти, беручи на себе роль організаторів різноманітних навчальних програм, воркшопів, семінарів тощо. Вони часто зосереджуються на неформальній освіті, яка доповнює класичну освітню систему, сприяючи розвитку творчих здібностей і критичного мислення, соціальній інклюзії та підтримці культурного різноманіття, організовуючи програми, які націлені на залучення різних соціальних груп, включаючи меншин, людей з інвалідністю та мігрантів. Вони допомагають зберігати та розвивати культурну ідентичність різних спільнот і сприяють міжкультурному діалогу, підтримуючи свободу творчості та доступ до культурних ресурсів, захищаючи права митців та громад на самовираження і доступ до культурних благ. Через свою діяльність інститути громадянського суспільства створюють культурний капітал, який включає знання, навички, цінності та ін., що в підсумку сприяє підвищенню рівня культурної свідомості та участі громадян у культурному житті.

Також слід зазначити, що інститути громадянського суспільства є життєво важливими для формування багатогранного, інклюзивного та активного культурного середовища, що відображає різноманітність і багатство людського досвіду. Їхня роль у культуротворчій діяльності є незамінною в сучасному глобалізованому світі, де культурна ідентичність і різноманіття стають важливими аспектами соціальної стійкості та розвитку. На думку дослідників, найчастіше зміст громадянського суспільства включає всю сукупність неполітичних відносин соціуму – економічних, соціальних, національних, духовно-моральних, релігійних тощо.

Виходячи з цього, громадянське суспільство розглядається як своєрідне символічне поле, розгалуження соціальних інститутів, практик і цінностей, що охоплює комплекс основних соціетальних характеристик і параметрів суспільної життєдіяльності, яка відокремлена від держави та є само організованою [4, 34].

Аксіологічний вимір у діяльності інститутів громадянського суспільства фокусується на ціннісних орієнтаціях та принципах, які і визначають їхню роль у суспільстві. У цьому контексті інститути громадянського суспільства не лише виступають носіями соціальних та культурних цінностей, але й активно сприяють їхньому культивуванню, поширенню та закріпленню в житті соціуму, активно формують їх, виступаючи як агенти соціальних змін. Окрім цього, інститути громадянського суспільства сприяють розвитку плюралізму цінностей у суспільстві, підтримуючи різноманітні соціальні, культурні, етнічні та релігійні групи, при цьому виступаючи й платформами для вираження та захисту різних світоглядних позицій і життєвих стилів, що, своєю чергою, допомагає забезпечити гармонійне співіснування різних груп в межах одного суспільства. Через залучення і участь громадян у діяльності таких інституцій різного гатунку відбувається поширення та підтримка демократичних цінностей, сприяючи залученню громадян до активної участі в громадському житті та прийнятті рішень, відповідно підвищується прозорість владних інституцій, захищаються права і свободи людини. Через свою діяльність інститути громадянського суспільства підтримують принципи справедливості, рівності та солідарності.

Як наголошує дослідник І. Небрат, аксіологічною основою оборони країни під час війни та системи національної безпеки держави в умовах постійної воєнної загрози є симбіоз базових особистісних і національних цінностей – захист життя і свободи, збереження національної ідентичності, відстоювання державного суверенітету. А визнання людини як найвищої цінності в умовах війни та повоєнного відродження набуває додаткового сенсу – людський потенціал стає визначальним чинником успішного розвитку економіки, високих технологій, науки і техніки [12, 14].

Одним із ключових ціннісних орієнтирів інститутів громадянського суспільства є соціальна справедливість, що забезпечує рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, етнічної приналежності, статі або інших характеристик. Інститути громадянського суспільства пропагують цінності громадянської відповідальності, закликаючи громадян бути активними учасниками суспільного життя та нести відповідальність за

свої дії. Це включає не лише участь у виборах і громадських ініціативах, але й підтримку благодійності, волонтерства та інших форм соціальної активності.

Інститути громадянського суспільства зазвичай орієнтуються на високі етичні стандарти в своїй діяльності, відтак етичні принципи є основою довіри між такими структурами і громадянами, а також між самими організаціями. Завдяки сприянню та ініціативності інститутів громадянського суспільства підтримується збереження та розвиток культурного різноманіття, зокрема збереження мовних, культурних та релігійних традицій різних спільнот, забезпечуючи їхній голос у суспільному діалозі, сприяючи при цьому міжкультурному обміну і взаєморозумінню.

Наукова новизна полягає в тому вперше питання розвитку і діяльності інститутів громадянського суспільства розглянуто у розрізі їх культуротворчого потенціалу та аксіологічних інтенцій, а також окреслено їх основні тенденції розвитку на сучасному етапі.

Висновки. Інститути громадянського суспільства через свою ціннісну орієнтацію сприяють побудові більш справедливого, демократичного та інклюзивного суспільства. Вони підтримують розвиток громадянської свідомості, сприяють збереженню культурного різноманіття і працюють над вирішенням соціальних проблем. Через свою активну позицію і діяльність інститути громадянського суспільства мають вплив на формування громадської думки щодо питань розвитку культури в цілому, її інституційного і правового забезпечення, і можуть бути важливими учасниками процесу розробки культурної політики, часто виступаючи як незалежні експерти та лобісти інтересів культурних спільнот. Культуротворчий потенціал інститутів громадянського суспільства є багатограним і важливим для стійкого розвитку суспільства. Завдяки своїй діяльності, інститути громадянського суспільства не лише зберігають і популяризують культуру, але й сприяють розвитку нових культурних форм, підтримці культурного різноманіття та захисту культурних прав громадян. Отже, аксіологічний аспект діяльності інститутів громадянського суспільства є ключовим для розуміння їхнього впливу на соціум та значення в сучасному світі.

Література

1. Бігуняк А. Я. Цивілізаційні вектори аксіологічних змін у сучасному українському суспільстві: обґрунтування проблеми. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2022. Вип. 2 (92). С. 37–47.
2. Газізова О. Загрози національній безпеці в гуманітарній площині: ціннісно-сміслові аспекти. *Українознавчий альманах*. 2020. Вип. 27. С. 60–67.

3. Горбатюк С. Інститути громадянського суспільства у системі соціогуманітарної безпеки: сучасні реалії і тенденції розвитку. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 4 (53). Ч. 1. С. 39–47.

4. Жеребятнікова І. В. Неурядові організації як атрибут формування громадянського суспільства в Україні. *Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього*: зб. матер. XXIV Всеукр. наук. конф. виклад., молодих наук. і студ., 25 листопада 2022 р. Харків: Право, 2022. С. 33–37.

5. Завидняк І. О. Благодійні організації як інститут громадянського суспільства. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 2(65). С. 74–79.

6. Злобіна О. Активісти vs інститути: соціальний активізм як джерело реалізації персональної агентності. *Агенти соціальних змін у суспільстві нестійкої інституційності*: колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 269–277

7. Карпюк Ю. Я. Аксиологічні та антропологічні чинники військового конфлікту в Україні. *Теорія і практика сучасної психології*: зб. наук. пр. Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2018. Вип. 2. С. 231–240.

8. Лютар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну. *Філософська і соціологічна думка*. 1995. Вип. 5–6. С. 15–38.

9. Луцишин Г. Вплив інститутів громадянського суспільства на процес національної консолідації в сучасній Україні. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2012. Вип. 4 (78). С. 22–32.

10. Михайловська О. Держава і розвиток інститутів громадянського суспільства. *Політичний менеджмент*. 2005. №3. С. 108–114.

11. Михайловська О. Інститути громадянського суспільства і формування ідеології модернізації в Україні. *Політичний менеджмент*. 2006. № 3. С. 76–85.

12. Небрат В. Ціннісні орієнтири суспільства в час війни та повсюдної відбудови: історичний вимір. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід*: зб. тез IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 13–14 травня 2022 р. / ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль: Вектор, 2022. С. 12–15.

13. Паламарчук О. І. Кореляція європейських і традиційних українських цінностей в історичному дискурсі. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. III Всеукр. наук.-метод. конф., м. Суми, 18 червня 2022 р. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 151–155.

14. Панькова О., Касперович О. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 21. № 3 (82). С. 277–294.

15. Погоріла Л. П. Недержавні засоби масової інформації як інститут громадянського суспільства (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 22 с.

16. Разметаєва Ю. С. Права людини у системі інститутів громадянського суспільства: аксіологічний вимір. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 40. С. 310–313.

17. Толмачова І. А. Сучасний етап наукового осмислення поняття «благодійництво». *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2008. № 1. С. 109–113.

2. Gazizova, O. (2020). Threats to national security in the humanitarian sphere: value-meaning aspects. *Ukrainian studies almanac*, (27), 60–67 [in Ukrainian].

3. Horbatyuk, S. (2017). Institutions of civil society in the system of socio-humanitarian security: modern realities and development trends. *Efficiency of public administration*, 4 (53), 1, 39–47 [in Ukrainian].

4. Zherebyatnikova, I. V. (2022). Non-governmental organizations as an attribute of civil society formation in Ukraine. *Ukrainian society: socio-political analysis of the present and forecast of the future*: coll. the mother XXIV All-Ukrainian of science conf. lecturer, young scientists. and student, November 25, 2022: theses add. Kharkiv: Pravo, 33–37 [in Ukrainian].

5. Zavidnyak, I. O. (2014). Charitable organizations as an institution of civil society. *Scientific bulletin of the National University of the State of Ukraine (economics, law)*, 2(65), 74–79 [in Ukrainian].

6. Zlobina, O. (2022). Activists vs institutions: social activism as a source of realization of personal agency. *Agents of social change in a society of unstable institutionality: a collective monograph*. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 269–277 [in Ukrainian].

7. Karpyuk, Y. Ya (2018). Axiological and anthropological factors of the military conflict in Ukraine. *Collection of scientific works "Theory and practice of modern psychology"*. Zaporizhzhia: Classical Private University, (2), 231–240 [in Ukrainian].

8. Lyotard, J.-F. (1995). The postmodern situation. *Philosophical and sociological thought*, 5–6, 15–38 [in Ukrainian].

9. Lutsyshyn, H. (2012). The influence of civil society institutions on the process of national consolidation in modern Ukraine. *Scientific notes of IPiEND named after I.F. Kurasa of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4(78), 22–32 [in Ukrainian].

10. Mykhaylovska, O. (2005). State and development of institutions of civil society. *Political management*, (3), 108–114 [in Ukrainian].

11. Mykhaylovska, O. (2006). Institutes of civil society and the formation of the ideology of modernization in Ukraine. *Political management*, (3), 76–85 [in Ukrainian].

12. Nebrat, V. (2022). Value orientations of society during the war and post-war reconstruction: historical dimension. *Value orientations in the modern world: theoretical analysis and practical experience*: coll. theses IV International. science and practice conference, May 13–14, 2022. Ternopil: Vektor, 12–15 [in Ukrainian].

13. Palamarchuk, O. I. (2022). Correlation of European and traditional Ukrainian values in historical discourse. *Value-oriented approach in education and challenges of European integration*: Mater. III All-Ukrainian science and method conference, Sumy, June 18, 2022. Sumy: Sumy State University, 151–155 [in Ukrainian].

14. Pankova, O., Kasperovych, O. (2022). Ukrainian volunteer movement in the conditions of armed Russian aggression in the context of national and global challenges and possibilities of post-war reconstruction of Ukraine. *Journal of European Economy*, 21, 3 (82), 277–294 [in Ukrainian].

15. Pohorila, L. (2015). Non-state mass media as an institution of civil society (theoretical and legal aspect): autoref. dis.. candidate law of science Kyiv [in Ukrainian].

16. Razmetayeva, Yu. S. (2008). Human rights in the system of civil society institutions: an axiological dimension. *Actual problems of the state and law*, (40), 310–313 [in Ukrainian].

17. Tolmachova, I. A. (2008). The modern stage of the scientific understanding of the concept of "charity". *Bulletin of the State Academy of Managerial Personnel of Culture and Art*, (1), 109–113 [in Ukrainian].

References

1. Bihunyak, A. Ya. (2022). Civilizational vectors of axiological changes in modern Ukrainian society: justification of the problem. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Philosophical science*, 2 (92), 37–47 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 08.04.2024
Отримано після доопрацювання 10.05.2024
Прийнято до друку 17.05.2024*